

ПРАВО КОЖНОГО НА ЗВЕРНЕННЯ ДО ОМБУДСМАНА ЗА ЗАХИСТОМ СВОЇХ ПРАВ І СВОБОД

Хальота Андрій Іванович, професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Однією з найважливіших ознак правової та демократичної держави є реальне забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина.

В Україні діє організаційно-правовий механізм забезпечення основних прав і свобод людини та громадянина, який включає в себе інституційні структури — Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади, судову систему, прокуратуру та інші правозахисні органи. Створено громадські правозахисні організації — Українсько-американське бюро захисту прав людини, Українську правничу фундацію з Центром прав людини, Українська Гельсінська спілка з прав людини. Чільне місце в даному механізмі займає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

У найбільш розвинутих демократичних країнах інститут омбудсмана займає важливе місце в системі органів, що здійснюють контроль за діяльністю апарату управління і ефективно захищають права і свободи людини та громадянина від незаконних дій публічної адміністрації. Вперше його було засновано у Швеції в 1809 р. Є думка, що цьому сприяла лібералізація суспільних відносин на початку XIX ст., обумовлена появою у Швеції конституційних норм. Шведський риксдаг (парламент) прийняв у 1809 р. Документ про правління. Цей конституційний акт було розроблено під впливом принципу поділу влади Ш.Монтеск'є і спрямовано на урівноваження широких повноважень короля з повноваженнями парламенту.

Після проголошення Україною незалежності одним з питань, яке почали розробляти науковці, було питання створення інституту омбудсмана. В Бойцова, Ю. Тодика, М. Орзіх здійснили відповідні дослідження, проаналізували наявний досвід у цій сфері і з урахуванням особливостей національного права України та менталітету українського народу розробили модель українського омбудсмана, Положення про посаду останнього дістало закріплення у ст. 101 Конституції України[1] та було конкретизовано в Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року[2].

Конституція України в ч. 3 ст. 55 надає людині особисте право протидіяти чинницькому свавілля. Це - можливість звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини[1].

Така можливість належить кожному, тобто громадянам України, іноземцям (громадянам або підданим іноземних держав) та особам без громадянства, які законно перебувають на території України, або особам, які діють в їхніх інтересах.

Право реалізується суб'єктами у формі звернення, що надсилається до Уповноваженого протягом року після виявлення порушення прав і свобод людини та громадянина. Під зверненнями людини до омбудсмана розуміють викладені у письмовій або усній формі її пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) та скарги, щодо порушених її прав і свобод.

Підставою для звернення громадян до Уповноваженого є незаконні дії (бездіяльність) та рішення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, в результаті яких порушено права та свободи людини, створено перешкоди для здійснення людиною своїх прав та свобод, незаконно покладено на людину обов'язок або її незаконно притягнуто до відповідальності.

Омбудсман розглядає зміст звернення щодо порушення прав людини, вчинені посадовими і службовими особами органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності. Порушення ж прав і свобод людини та громадянина, вчинені іншою фізичною особою, повинні розглядатись і вирішуватись тільки в судовому порядку, тобто такі порушення не входять до компетенції Уповноваженого [3, с. 48]. Особі може бути відмовлено Уповноваженим в розгляді звернення, коли це ж саме звернення розглядається судами. Уповноважений припиняє провадження по справі і тоді, коли зацікавлена особа подала позов, заяву та скаргу до суду.

Проводячи по заявах, скаргах громадян перевірки, розслідування та інші заходи щодо встановлення наявності порушення прав людини, Уповноважений в результаті цього виносить рішення (акти реагування): а) подання до Конституційного Суду України для офіційного тлумачення Конституції та законів України та з метою з'ясування відповідності Конституції України законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; б) подання до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та їх посадових і службових осіб для вжиття відповідних заходів у місячний строк щодо усунення виявлених порушень прав та свобод людини [2]. Всі вони направлені на захист прав і свобод людини. Ці рішення обов'язкові для виконання всіма органами, до яких направлено подання.

Отже, зміст даного права людини включає такі можливості кожного: а) звернутися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини чи відмовитись від захисту; б) вимагати від Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, щоб його звернення було ним прийняте та розглянуте по суті справи; в) користуватися захистом своїх прав з боку такого державного органу як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; г) звертатися до суду з метою відновлення порушеного права щодо звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

З початку діяльності інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини своїм конституційним правом на звернення до Уповноваженого скористалися біля 2 млн. осіб. У 2016 р. до Уповноваженого з прав людини звернулися за захистом своїх конституційних прав 203 тис. осіб. Всі ці звернення не залишились без уваги омбудсмана. Більшість заявників отримали дієвий захист своїх прав і свобод, а також відновлено їх можливість ефективної реалізації.

Отже, право на звернення до омбудсмана виступає дієвою можливістю кожного захистити своїх права і свободи від чиновницького свавілля.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. - № 20. – Ст. 99.
3. Бойцова В.В. Служба защиты прав человека и гражданина: Мировой опыт. – М.: БЕК, 1996. – 408 с.